

Mithad Kozličić,
Kartografski spomenici hrvatskoga Jadrana.
Monumenta cartographica maris Adriatici croatici.
(Izbor karata, planova i veduta do kraja 17. stoljeća)
"AGM", Zagreb, 1995.

Atlas "Kartografski spomenici hrvatskoga Jadrana" dr. Mithada Kozličića, povjesničara pomorstva i povijesne geografije, profesora na Filozofskom fakultetu u Zadru, nastao je na temelju dugogodišnjeg autorova znanstvenog bavljenja kartografijom. Do sada autor je objavio više od sedamdesetak znanstvenih članaka i studija te nekoliko knjiga ("Istočni Jadran u Geografiji Klaudija Ptolomeja", "Plovidba antičkim Jadranom", "Hrvatsko brodovlje - Croatian Shipping - Le navi croate", "Historijska geografija istočnog Jadrana u starom vijeku", "Brod istočne obale Jadrana u starom i srednjem vijeku") iz povijesti pomorstva ili povijesne geografije.

Obilje materijala, relativno slabi poznavanje starije kartografske građe u nas, njezino nedovoljno valoriziranje i korištenje te pojačano zanimanje za nacionalnu povijesnu kartografiju posljednjih godina, sve to stvorilo je pretpostavke za nastanak ovog djela čije objavljivanje pozdravlja ne samo znanstvena i stručna, nego, vjerujem, i šira javnost.

Djelo "Kartografski spomenici hrvatskoga Jadrana" sadrži: Predgovor, Uvodne pripomene, Pregled kartografskog prikazivanja hrvatskoga Jadrana od antike do kraja 17. stoljća, Kartografi i njihovo kartografsko viđenje hrvatskoga Jadrana, Zaključna razmatranja, bibliografiju, Index nazivlja sa zemljopisnih karata, Sažetak na engleskom, talijanskom i njemačkom jeziku) te prilog O autoru knjige.

Knjiga nosi osebujan izbor kartografskog materijala koji osvjetljava istočnu obalu Jadrana u okvirima njegova povijesnog nacionalnog prostora, što znači od Piranskog zaljeva do Boke kotorske. U svom izboru dr. Kozličić se odlučio za kartografski materijal koji je nastao do kraja 17. stoljća. Stavljajući u konačan izbor ukupno 275 karata, planova i veduta, odredio je smjer kartografskog upoznavanja istočnojadranske obale. Uz to, temeljni je koncept bio prezentirati karte koje se nalaze u domaćim arhivima, knjižnicama i muzejima.

Dokumentarni materijal različite provenijencije priređen je na način koji je uobičajen u povijesnoj znanosti. Brojnim korisnim napomenama čitatelja/čitateljicu se upoznaje s metodologijom prikazivanja kartografske građe. To uvelike olakšava ne samo praćenje, nego i razumijevanje ovog djela. Zato je ono veoma blisko i čitljivo svakom korisniku.

Izbor zemljovida napravljen je prema autorskom nizu, s tim što uzima u obzir prvu objavu kartografskog djela. U izbor su uvršteni svi važniji kartografi, koji su u svojim djelima prikazali istočni jadransko - od čuvenoga Al Idrisija, Anonima i njegove tabule Peutingeriane, Pasqualinija, Giroldisa, Benincasa, Ptolomeja, Calderinija, Valvasora, Orteliusa, Bonifačića, Lučića, Mercatora do Coronellija - u svemu šezdesetak autora. Pojedinačno prikazivanje kartografa i njihovih djela popraćeno je vrlo iscrpnim komentarima. Za svaki komentar može se reći da predstavlja pravu malu studiju, koja čitatelju/čitateljici pomaže ne samo u snalaženju pri odgonetavanju znakovlja, nego im omogućava da usput još štošta korisnoga nauče.

Osobito vrijednim držim autorov napor da svakoj karti doda toponimiju razvrstanu u četiri skupine: prva se odnosi na vodena prostranstva, druga donosi nazive regija, država, plemena i naroda, treća toponime s obale, dok su u četvrtoj skupini toponimi s otoka. Tako sistematizirana toponimija vrlo se lako iščitava i razumije. No, cjelokupna toponimska građa prikazana je u Indexu abecednim redom, što će korisniku poslužiti kao temeljni putokaz. Index inače sadrži čak 6.814 naziva, izloženih najprije u izvorniku, a zatim prema najvjerojatnijoj ubikaciji. Suvišno je i upozoriti koliki je napor autor morao uložiti da bi postigao što precizniju ubikaciju toponima.

Bogatstvo kartografskog materijala svjedoči kako je istočna obala Jadrana bila zanimljiva mediteranskom svijetu. Komunikacijski pravac koji je tuda prolazio razlogom je da je Jadransko more vrlo često bilo predmetom kartografskih proučavanja. Dr. Kozličić je u ovom Atlasu prikazao zemljopisnu građu o istočnome jadranskom prostoru nastalu tijekom povijesti do danas, iznijevši pritom niz novih, zanimljivih činjenica, koje ujedno upozoravaju na vrijednost i korisnost upoznavanja nacionalne povijesne geografije.

Svakako da je najveća vrijednost starih zemljovida u njihovoj dokumentarnosti, budući da oni više i preciznije od drugih izvora svjedoče o vremenu i prostoru u ko-

jem su nastali. oni su prvorazredni dokumenti za proučavanje geneze hrvatskoga pomorstva. Jednako tako, oni pružaju uvid u mogućnost zemljopisnog poznavanja obale u cijelosti i pojedinih njezinih dijelova. Tako je primjerice iz njih vidljivo da je u razdoblju antike glavni problem bila orijentacija Jadrana u stvarnom zemljopisnom prostoru. U srednjem vijeku problemi kartografije su pretežito mikrozemljopisni, što znači da se kartograf morao što preciznije orijentirati i razriješiti međusobne udaljenosti u onim dijelovima jadranskoga akvatorija koji se najčešće koristito za što sigurniju plovidbu. Autor s pravom ističe kako su kartografi radili većinom na temelju pomoračke prakse. Tek u 19. stoljeću organizirat će se skupa hidrografska i geodetska snimanja. Na tim osnovama nastat će nova kartografija, što staroj, o kojoj je ovdje riječ, nikako ne nijeće zavidnu stručnu razinu i kvalitetu.

Knjiga prikazuje mnoštvo veduta i planova naših jadranskih luka. brojnost ovih dokumenata sjedeći koliko su one bile važne u pomorskom i strateškom pogledu. Za nas su ove karte posebno dragocjene jer dokumentarno svjedoče o ukorijenjenosti hrvatskoga naroda na istočnoj obali Jadrana. na zemljovidima se očitava toponimija hrvatskoga nazivlja, pa tako zorno možemo pratiti stvaranje, širenje i umnožavanje hrvatskoga nazivlja. Zato su one važan izvor za proučavanje povijesti pomorstva, a također predstavljaju vrijedan izvor obavijesti o geopolitičkom značenju našega dijela Jadrana kroz povijest. Naposljetku, one su i povijesno-umjetnički dokument. Format djela (priloženi) prilagođen je naravi povijesnog materijala koje se tretira. Ovom knjigom nakladnik je prigodno obilježio tisućljeće hrvatskoga ribarstva i pomorstva.

Božena Vranješ-Šoljan

Povijest grada Petrinje (1240-1592-1992)

Matica hrvatska Petrinja - Školska knjiga, Zagreb - Povijesni arhiv Sisak, Petrinja, 1993, 602 str.

Godine 1993. izašla je dosada zasigurno najveća i najopširnija sinteza povijesti grada Petrinje. Knjiga "Povijest grada Petrinje" nastala je kao rezultat dvadesetogodišnjeg rada autora Ivice Goleca. Poviješću Petrinje prvi se počeo baviti N. Kos svojim kratkim radom "Grad Petrinja-povijesni nacrt" koji je izašao prije 110 godina. U međuvremenu su mnogi drugi dali svoj doprinos boljem poznavanju povijesti grada Petrinje.

Na temelju do sada poznate literature i povijesnih izvora koje je autor sakupio i sistematizirao, stvorena je cjelovita slika Petrinje kroz prošlost. Knjiga obuhvaća, vremenski, vrlo dugo razdoblje od oko 750 godina. Stoga nisu mogli biti opisani svi događaji, ali oni presudni i važni dobro su obrađeni u svim svojim vremenskim značajkama. Tri su godine koje je autor istaknuo kao presudne i značajne u povijesti razvoja Petrinje: 1240., kada (stara) Petrinja dobiva povlastice od hercega Kolomana; 1592. kada je Hasan-paša Predojević, turski namjesnik u Bosni, izgradio Novu Petrinju i 1992. godina koja označava 400. godišnjicu Nove Petrinje.

Knjiga je sadržajno vrlo bogata. Obuhvaćene su sve značajke pojedinih vremenskih razdoblja, kao i vladavina raznih država: hrvatske, turske, francuske, habsburške, jugoslavenske. Petrinja je kroz svoju povijest prošla kroz razne razvojne procese, od tvrđave, sjedišta garnizona i puka, slobodne vojne općine-komuniteta, kotara do grada u pravom smislu riječi, kao značajno administrativno-upravno i sudsko središte.

Na temelju ovih značajki i ovisno o tome koliko mu to izvori dopuštaju autor sustavno prati razvoj i širenje grada. Kroz svoje tekstove dotiče se mnogih pitanja i problema vezanih uz prošlost Petrinje, kao što su podrijetlo imena, smještaj stare Petrinje, problem utemeljavanja petrinjskog sandaka itd. Ujedno predlaže i neke odgovore, rješenja i teze koje buduća historiografija treba provjeriti i ocijeniti.

U djelu se ne iznose suhoparno činjenice i podaci, već ono obiluje detaljima koji daju osjećaj zbilje i tvore zanimljiv kroničarski stil. Unutar knjige obuhvaćen je sav politički i društveni život grada: vojninstvo, vjerski život, graditeljstvo, obrt, trgovina, politički život, administracija, sudstvo, cehovi, novčarstvo, radnička udruženja. Potrebno je istaknuti poglavlje o petrinjskom iseljeništvu i vrlo bogatom kulturnom životu obrađenom u raznim njegovim granama: prosvjetna i pedagoška djelatnost, dobrotvorna društva, čitaonice, tiskarstvo i izdavaštvo, glazbeni život, kazalište, gradski muzej, te razna kulturno-umjetnička društva. Poseban dio zauzima športski život obrađen kroz razna vremenska razdoblja. Pri kraju knjige dana je tabela etničke strukture

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine